

มะโย่งในสถานการณ์ที่กำลังจะดับสูญ

วาที ทรัพย์สิน¹

แม้สถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มีความยุติลงเมื่อใด แต่ผู้คนในสังคมก็รู้สึกคุ้นชินกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและคงต้องต่อสู้ดิ้นรนกันต่อไป พวกเราต่างก็ขอภาวนาให้ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงมีความปลอดภัยทั่วทุกคน

วกกลับมาที่จั่วหัวไว้เป็นชื่อเรื่องซึ่งทำทนายบรรดาศิลปินมะโย่งและผู้ที่เกี่ยวข้องว่าผู้เขียนถือดีอย่างไรจึงพยากรณ์ว่าอนาคตของมะโย่งกำลังจะดับสูญ เหตุที่ผู้เขียนกล้าพยากรณ์ ก็เพราะมีข้อมูลบางประการที่พิจารณาแล้วพบว่า เป็นมูลเหตุสำคัญที่มีผลต่อการสูญสิ้นของมะโย่ง

ก่อนจะพูดถึงสาเหตุที่ทำให้มะโย่งอยู่ในภาวะใกล้ดับสูญไปจากสังคม ผู้เขียนใคร่ขอแนะนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับมะโย่งว่าแท้จริงแล้วมะโย่งคืออะไรและมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

“มะโย่ง” หรือ “เมาะโย่ง” คือศิลปะการแสดงทำนองเดียวกับมโนห์รา กล่าวกันว่าการแสดงประเภทนี้เคยแสดงในวังรายาปัตตานีมาไม่ต่ำกว่า 400 ปีมาแล้ว โดยใช้ผู้หญิงแสดงยกเว้นตัวตลกชาย มูบินเซปาร์ค เขียนไว้ในหนังสือ ทามัน อินทรา ตอนหนึ่งว่าเมื่อปี พ.ศ.2155 ชาวยุโรปชื่อปีเตอร์ ฟลอเรส ได้รับเชิญจากนางพญาตานี หรือรายาปัตตานี ให้ไป

เป็นเกียรติในงานเลี้ยงต้อนรับสุลต่านรัฐปาหัง งานดังกล่าวนี้ปีเตอร์เล่าว่า มีการแสดงอย่างหนึ่ง ผู้แสดงเป็นหญิงแต่งกายแปลกและน่าดูมาก ลักษณะการแสดงคล้ายนาฏศิลป์ชวา ข้อความดังกล่าวนี้คงหมายถึงมะโย่งซึ่งสมัยนั้นมักจัดแสดงในงานต้อนรับอาคันตุกะ

บางท่านกล่าวว่าสมัยเริ่มแรกมะโย่งมีผู้ชายแสดงล้วนเช่นเดียวกับละครนอก ต่อมาเปลี่ยนเป็นผู้หญิงแสดงอย่างละครของไทย

ตำนานมะโย่ง

ตำนานแรกมีใจความว่า มะโย่งเป็นการแสดงซึ่งเกิดขึ้นที่เมืองมายอปาเห็ด สมัยราชามูตอแลตอ บ้างว่าเกิดที่เมืองแปลหมัง (ปาเล็มบัง) สมัยราชากาซีนาบันจีตอ ในตำนานกล่าวถึงพระชิตาทั้งเจ็ดองค์ของราชาขณะประพาสที่กอแลตอแมงนุงสารีหรือสระน้ำ ณ อุทยานเชิงเขา ได้ศึกษาวิชาขับร้องฟ้อนรำกับนายตุระ ซึ่งมีเสียงอันไพเราะจับใจเสร็จแล้วเสด็จกลับวัง

ต่อมารายารับสั่งให้นายตุระและพระชิตาแสดงมะโย่งขึ้นเป็นครั้งแรก โดยพระชิตาองค์โตแสดงเป็นเปาะโย่ง องค์รองเป็นเมาะโย่ง และชิตาองค์อื่นๆ แสดงเป็นนางรำ ส่วนนายตุระแสดงเป็น

¹ อาจารย์ สาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พรานหรือเสนาตัวตลก และทำหน้าที่เป็นนายโรงด้วย อีกตำนานหนึ่งมีความว่ามะโย่งมาจากคำว่า “มะฮียัง” หมายถึงแม่โพสพ สมัยโบราณชาวไทยมุสลิมทำขวัญข้าวในนาอย่างชาวนาไทย บุคคลที่ขาดไม่ได้คือบอมหรือพ่อหมอ ซึ่งหมายถึงหมอผี ผู้ทรงวิญญูณเจ้าแม่ เพื่อขอความสวัสดิมงคล ขณะเดียวกันก็มีการร้องรำวงสรวง ต่อมาภายหลังเป็นการแสดงของชาวบ้าน (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2540 : 105-109)

ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับมะโย่งจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ได้อธิบายไว้ว่า มะโย่ง หรือหมาโย่ง เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวไทยมุสลิมที่นิยมเล่นกันในแถบสามจังหวัดชายแดนใต้ อันได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี การแสดงมะโย่งคล้ายกับการแสดงโนราห์ของชาวใต้ที่รู้จักอยู่ทั่วไป ความเป็นมาของมะโย่งตามพจนานุกรมหลายหมายถึงมหรสพแบบละคร นิยมแสดงอยู่ทางภาคเหนือของมลายู ซึ่งได้แก่รัฐกลันตันและปัตตานีของไทย ตัวแสดงมะโย่งประกอบด้วย ปะโย่งเป็นพระเอก มะโย่งเป็นนางเอก ตัวตลกเรียกว่าพรานที่เลี้ยงจะเรียกว่าแม่ฮินัง สาวใช้เรียกแม่สนิ ส่วนอีกความหมายหนึ่งตามพจนานุกรมอินโดนีเซียกล่าวว่า มะโย่งเป็นละครเก่าแก่ชนิดหนึ่งที่มีเล่นในรัฐมะละกาโบราณ ผู้ชายเป็นตัวพระเรียกปะโย่ง ผู้หญิงเป็นตัวนางเรียกมะโย่ง ตัวตลกเรียกว่าพราน และพี่เลี้ยงจะเรียกว่าแม่ฮินังดาฮัง (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 7, 2529 : 2750)

องค์ประกอบในการแสดง

การแสดงมะโย่งในอดีตเป็นที่นิยมของชาวไทยมุสลิมมาก และสามารถแสดงได้ทุกโอกาส เช่น งานเทศกาลประจำปี งานมงคลสมรส งานเข้าสุหนัต ในบางโอกาสก็เล่นเพื่อแก้บน หรือเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้กับเจ้าภาพ หรือผู้ป่วยก็ได้

องค์ประกอบในการแสดงมะโย่งประกอบด้วย

1. เวทีแสดง หรือ โรงแสดง ศัพท์ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “ปามง” กว้างยาวประมาณ 5 x 6 เมตร สูงประมาณ 1 เมตร แบ่งออกเป็นสองส่วน ด้านหน้าใช้เป็นที่แสดง ตรงกลางเป็นม่านกั้นสำหรับปล่อยตัวนักแสดง ส่วนด้านหลังเป็นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์การแสดงและเป็นที่แต่งตัวผู้แสดงเช่นเดียวกับการละเล่นอื่นๆ

2. เครื่องดนตรีประกอบด้วย กันดังหรือกลองแขกหนึ่งคู่ ซอสามสาย 1 คัน ภาษาท้องถิ่นเรียกหรือบับ ไวโอลิน 1 ตัว ฆ้อง 1 คู่ กรับ 1 คู่ และแตรหรือแกระ 1 พวง

3. เครื่องแต่งกาย

- ตัวพระนุ่งกางเกงคล้ายสนับเพลา แล้วนุ่งโสร่งทับบน สูงเลยเข้าขึ้นมาเล็กน้อย ที่ศีรษะมีผ้าโพก สวมเสื้อแขนสั้นรัดรูป และเหน็บกริชไว้ที่ข้างสะเอวขวา

- ตัวนางนุ่งผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อกะบายอแขนยาว (เสื้อแขนกระบอก) เป็นผ้าสีที่มีดอกขนาดใหญ่ และมีผ้าสไบคล้องคอ

- ตัวตลกหรือพราน นุ่งโสร่งไม่สวมเสื้อ มีผ้าขาวม้าคาดพุงและพาดบ่า เหน็บมีดที่สะเอว บางคณะให้ตัวตลกสวมหน้ากากเรียกว่าตอแปง

- ตัวพี่เลี้ยง นางกำนัล นุ่งผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อแขนกระบอก สีสันไม่รัดขนาดเหมือนตัวนาง

ธรรมเนียมในการแสดง

ก่อนเริ่มแสดงจะมีพิธีเบิกโรงเรียกว่า “มูกอ ปามง” โดย “บอม” หรือหมอประจำคณะเป็นผู้ทำพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อป้องกันคุณไสยจากฝ่ายตรงกันข้าม และเป็นการป้องกันเสนียดจัญไรไม่ให้เกิดขึ้นกับคณะ รวมถึงทำพิธีไหว้ครูบูชาเทพารักษ์

เสร็จจากเบิกโรง คนชองจะออกมานั่งกลางเวที ตัวพระ ตัวนาง และพี่เลี้ยง นั่งเป็นแถวครึ่งวงกลม

หันหน้าเข้าหาคนชอ และขับร้องคลอเข้ากับเสียงชอ แล้วลุกขึ้นเดินร่ายรำและร้องเพลงไปรอบๆ เวทีตาม ทำนองดนตรีการรำเบ็กรอง หลังจากนั้นตัวละครก็จะกลับไปนั่งคอยหลังเวที คงเหลือแต่ตัวมะโย่งที่ยืนขับร้องและเจรจาแนะนำตัวให้ผู้ชมทราบว่าคุณจะมาจากที่ใด อยู่ที่ไหนกำลังจะทำอะไรในท้องเรื่องที่จะแสดง จากนั้นตัวตลกหรือเสนาะก็จะออกมาพบปะพูดคุยกับผู้ชมและนำเข้าสู่การแสดงในแต่ละคืน เรื่องที่ใช้ในการแสดง มีหลายเรื่อง ทั้งที่แต่งขึ้นเอง และเรื่องที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวจีน อินเดีย และจากนิยายพื้นบ้านของไทย

อดีตที่ผ่านมามะโย่งเป็นการแสดงที่ทำให้ความบันเทิงแก่พี่น้องชาวไทยมุสลิม และในบางโอกาสก็ใช้การแสดงมะโย่งเพื่อกำกับหรือสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อของคนในชุมชน แต่ในยุคปัจจุบันการแสดงมะโย่งกลับเลือนหายไปจากสังคมอย่างรวดเร็ว ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับบรรดาศิลปินพื้นบ้านและคณะมะโย่งพบว่า การที่มะโย่งไม่ได้รับความสนใจจากสังคมมีสาเหตุพอประมวลเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. การแสดงมะโย่ง ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเพียงภาษาเดียว ไม่มีศิลปินมะโย่งคนใดกล้าพอที่จะเป็นแกนนำในการใช้ภาษาถิ่นใต้หรือภาษากลางในการแสดง เพราะกลุ่มศิลปินมะโย่งจะจำกัดกรอบของการแสดงว่ามะโย่งเป็นการแสดงของชาวไทยมุสลิม จึงต้องใช้ภาษายาวีหรือมลายูท้องถิ่นเท่านั้น ทำให้โอกาสในการแสดงมะโย่งจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวไทยมุสลิม

2. คณะมะโย่งขาดการพัฒนา รูปแบบการแสดง เคยแสดงอยู่อย่างไรเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ทุกวันนี้ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงทำให้มีลักษณะที่ซ้ำซากจำเจ

ไม่ดึงดูดผู้ชม

3. ในสังคมมีสื่อรูปแบบใหม่ เช่น วงดนตรี ภาพยนตร์ ละครตลก หรือแม้แต่หนังตะลุง มโนราห์ ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นเมือง ต่างก็เป็นคู่แข่งหรือเป็นสื่อบันเทิงทางเลือก ที่มาแย่งโอกาสในการแสดงของมะโย่ง

4. ศิลปินมะโย่ง ขาดการสืบสานและถ่ายทอด ทำให้ไม่มีศิลปินรุ่นใหม่เข้ามาแทนที่ ศิลปินรุ่นเก่าซึ่งชราภาพลงทุกวัน ผู้เล่นมะโย่งจึงลดน้อยลงตามลำดับ

5. ศิลปินมะโย่งผู้ชายซึ่งออกเผยแพร่วิชาศาสนาที่เรียกว่า “ดาวะ” ส่วนใหญ่จะไม่กลับมาเป็นศิลปิน เพราะหลักศาสนาไม่ส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมมีกิจกรรมด้านบันเทิง ชายไทยมุสลิมที่ออกดาวะเมื่อกลับมาก็มีกรอบในการดำรงชีวิตในสังคมที่ต่างไปจากเดิมกล่าวคือผู้ที่ออก “ดาวะ” จะถูกจับตามองจากผู้คนในสังคมซึ่งคาดหวังว่าพวกเขาต้องเป็นผู้นำนับถือยกย่อง กลายเป็นผู้นำที่มีระเบียบและเป็นต้นแบบในการนับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด ผู้ที่ออกดาวะจึงต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดขนบและจารีตทางสังคมอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ศิลปินมะโย่ง และศิลปินพื้นบ้านอื่นๆ ของชาวไทยมุสลิมต้องหมดไปจากสังคมอย่างรวดเร็ว

สาเหตุเพียงห้าประการที่หยิบยกมาเล่าสู่กันฟัง ก็คงพอที่จะเป็นข้อมูลให้ท่านพยากรณ์อนาคตของการแสดงมะโย่งได้ไม่ยาก ท้ายที่สุดคงทำได้เพียงแต่ภาวนาขอให้การพยากรณ์ของผู้เขียนผิดพลาด และให้เกิดปาฏิหาริย์มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาโอบอุ้มดูแลเพื่อให้มะโย่งดำรงอยู่ในสังคมภาคใต้สืบต่อไป

เครื่องดนตรีมโหรี

นางสะปีเยาะ ดือมอง นักแสดงมโหรี ปัจจุบันอายุ 76 ปี

เอกสารอ้างอิง

ประพนธ์ เรืองณรงค์. 2540. **บุหงาปัตตานีคติชุมชนมุสลิมชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน
สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 7. 2529. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์

สัมภาษณ์

1. เซ็ง อาบู อายุ 51 ปี ณ บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 1 ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ยูโซ๊ะ อุมาร์ อายุ 53 ปี ณ บ้านเลขที่ 34/1 หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อทอง อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
3. สะปีเยาะ ดือมอง อายุ 76 ปี ณ บ้านเลขที่ 14/6 หมู่ที่ 7 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

□ □ □ □ □ □ □ □